

KAPITTEL 9A: MED RETT TIL Å ELSKE?

_Jeg nektet å bli behandlet som ei geit eller en sau. To ganger ble jeg forlovet til velstående menn som likevel ble avvist av min far fordi han fikk bedre tilbud på meg. Da en rik lege ble presentert for meg, sa jeg nei. Jeg hadde møtt Arshad, og Arshad har alle de kvaliteter jeg ønsker meg; han viser meg respekt, han gir meg omsorg og kjærlighet, og han er velutdannet. Men han tjener ikke nok til å tilfredsstille min familie. Derfor avviste far vårt ekteskap.

Hun sitter på sengen sin på et krisesenter, bak låst port og med væpnet beskyttelse oppnevnt av domstolen i Lahore. Hun skriver apellbrev til sitt hjemlands statsminister Benazir Bhutto, presidenten, og vestlige ambassader. Med Koranen i hånden og i hjertet kjemper Saima Waheed mot sin egen familie for retten til å elske og dele livet med den hun elsker.

Saima Waheed (23) giftet seg med lektoren Arshad Ahmad utfra eget ønske. Sammen underskrev de ekteskapskontrakten i mars 1996. På korrekt muslimsk vis overvar vitner den enkle seremonien. Men Saimas far aksepterte ikke datterens selvstendige handling. Han gikk rettens vei for å få oppløst ekteskapet. Saimas far argumenterte med at en muslimsk kvinne ikke kan inngå ekteskap uten samtykke fra sin verge. I oppveksten er faren datterens verge, i ekteskapet er ektemannen hustruens verge. Enhver handling på utsiden av hjemmet må godkjennes på forhånd av vergen. Hvis ikke samtykke foreligger, er handlingen å betrakte som ugyldig, argumenterte Saimas far og hans advokater. Argumentasjonen har bred støtte både blant menn og kvinner i Pakistan.

Jeg traff Saima på krisesenteret Dastak i november 1996 mens rettsforhandlinger pågikk. Hun hadde blitt nødt til å søke beskyttelse på det NORAD-støttede senteret ettersom hennes far og andre mannlige familiemedlemmer, samt voldelige religiøse grupper, truet med å drepe henne. Truslene ble tatt alvorlig av retten (Lahore High Court), som oppnevnte væpnet beskyttelse 24 timer i døgnet på krisesenteret. Saimas ektemann Arshad var fengslet, anklaget av hennes far for å ha kidnappet Saima og fabrikkert en falsk ekteskapskontrakt. Ifølge anklagen skal hensikten ha vært å ha sex med Saima. Saima, som er el-hafiz, det vil si at hun har lært seg *hele* Koranen utenat, forklarte bakgrunnen for den dramatiske situasjonen hennes:

_Arshad hadde i en årrekke vært privat hjelpelærer for min yngre bror. Men ettersom familien min er svært religiøs, hadde Arshad aldri sett meg. Vårt hjem er arrangert slik at det ikke er kontakt mellom utenforstående menn og familiens kvinner. Jeg vant en debattkonkurrans på college, Arshad ble nummer to. Han kom over til meg for å gratulere. Gradvis utviklet vi kjærlighet for hverandre.

Den 26. februar inngikk hun ekteskap med Arshad. De stakk av sammen etter en forelesning. Forhåpningsfull dro Saima hjem til sin familie. Hun ville be dem om å arrangere bryllupsfesten.

_De svarte med slag og lukkede dører. En legevenn av familien dopet meg ned. Mens jeg var sanseløs ble jeg tvunget å undertegne en "forklaring" på at jeg hadde blitt kidnappet av Arshad. To uker senere forstod jeg at far planla å gifte meg bort til en velstående mann. Men jeg var jo allerede gift! For å unngå lovbruddet, lot jeg som om jeg var enig i deres planer. Vakholdet rundt meg ble mildere.

Hun klarte å flykte en stille formiddag, stoppet en drosje på gaten for første gang i sitt liv, og ba sjåføren om å ta henne med til Pakistans mest anerkjente kvinnelige høyesterettsadvokat, Asma Jahangir. Jahangir er også leder av Menneskerettighetskommisjonen i Pakistan som mottar betydelig økonomisk støtte fra Norad. Saima kjente til Asma Jahangir gjennom informasjonsmateriell om fri rettshjelp som var distribuert på college.

Selv om Saimas familie tilhører en streng muslimsk sekt, forteller hun at hun hadde en liberal oppvekst sett med pakistanske øyne. Hun gikk i jeans hjemme, hadde sin egen bil, og var fri til å velge utdanning. 18 år gammel valgte hun selv å iføre seg hijab, dvs. full tildekning med unntak av øynene og hendene.

_Min far dro meg med i forretningselskap for å vise meg frem for potensielle ektemenn. For å beskytte meg selv fra å være et objekt til salg, iførte jeg meg hijab. Min fortvilte situasjon i dag skyldes i utgangspunktet penger. Jeg er datter av en av Pakistans rikeste menn, Arshad tilhører lavere middelklasse. Hans månedslønn på 5000 rupies er halvparten av hva jeg fikk i lommepenger. Ved å gifte meg bort i et arabisk land, ville far fått store summer i medgift. I tillegg ville mitt ekteskap gitt ham verdifulle forretningskontakter. Etter at jeg trosset min families planer om å gifte meg bort til en araber, handler det også om fars ære. Å dra tilbake til min familie, vil være den sikre død, fortalte Saima. Hennes frykt var velbegrunnet, mente flere menneskerettighetsaktivister jeg snakket med. Særlig med tanke på at hennes "ulydige opptreden" var offentlig kjent og heftig debattert i media.

Saima fortalte at hun hadde stilltiende støtte fra sin mor, sine søstre og sin svigerfamilie. Men hennes mor våget ikke å ta opp kampen mot de mannlige familiemedlemmene på Saimas vegne.

_Da vil min far skille seg fra henne, sa Saima og gjentok gråtende flere ganger hvor høyt hun verdsatte sin mor.

_Jeg frykter for min svigerfamilies fremtid dersom jeg og Arshad klarer å flykte til vesten. Min familie kan ikke leve uten å gjenopprette æren. Klarer de ikke å ta meg og Arshad, vil de ta Arshads familie.

Om sin fremtid de gang hadde Saima få ord:

_Jeg har tapt kontakten med mor og mine søstre. Alle pengene kan jeg sannsynligvis se langt etter. Bare Gud vet hva fremtiden vil bringe. Likevel vil jeg aldri la meg tvinge til å bryte ekteskapet med

Arshad. Det er Arshad jeg vil dele livet med, fortalte Saima.

Saima hadde ikke noe imot at jeg møtte hennes far, brødre og andre sentrale menn i storfamilien. En telefon, og i underkant av en time senere ble jeg hentet av familiens sjåfør i en kostbar Pajero. Far, onkel, fetter og to brødre, alle i muslimske klær og med skjegg, tok meg svært vennlig imot, takknemlige over at de fikk gi sin versjon av saken. Gjennom syv timer formidles en annen virkelighet: Saima ble kidnappet av hennes advokat Asma Jahangir og Arshad. Saimas kamp for "ekteskapet" med Arshad, skyldes at hun er dopet på narkotika og hjernevasket. Asma Jahangir og Arshad tilhører en mafia som bedriver pengeutpressing. Ved blant annet å stille prostituerte jenter og kvinner fra kritesenteret Dastak til disposisjon for dommere, påvirker Jahangir rettssaker. Gjennom Saima-saken forventer Asma Jahangir at hun vil oppnå økt internasjonal økonomisk støtte i sitt arbeid for å "ødelegge muslimske familietradisjoner og muslimske kvinners ærbarhet". Dersom Saimas familie ikke får henne tilbake i sin varetekt, vil Saima bli drept av Asma Jahangir. Asma Jahangir vil deretter beskyldte Saimas familie for drapet.

Saimas far var svært vennlig og ydmyk gjennom hele samtalen. Han ville ikke la seg avbilde med begrunnelsen at profeten Muhammed la ned forbud mot å etterlikne Guds skaperverk. I takknemlighet over at jeg som journalist tok meg bryet med å lytte til deres versjon, ble jeg tilbudt en luksusleilighet og bil med sjåfør hver gang jeg besøker Lahore.

_Saima-saken vil avgjøre hvorvidt pakistanske kvinner fortsatt kan behandles som kyr eller om vi skal få lov til å være på vei mot likestilling. Saimas far prøver å gjøre et familieproblem om til et religiøst spørsmål., uttalte Asma Jahangir.

Vinduene på Jahangirs kontor er barrikerede med bokhyller for å beskytte henne mot væpnede angrep fra gaten. På utsiden av kontordøren står hennes livvakt med gevær. Slik har Jahangir levd i over ett år etter at religiøse voldelige ekstremister gjennomførte et mislykket attentatforsøk mot Jahangir og hennes familie. Attentatet var et svar på hennes vellykkede kamp for å få frikjent to blasfemidømte kristne menn. Rettssaken vakte internasjonal oppsikt og ble omtalt som Masih-saken. Mennene fikk asyl i Tyskland.

Masih-brødrene måtte flykte for å unngå å bli drept av gatas anarki. Asma Jahangir mente at Saima og Arshads liv også var i stor fare. Med den enorme publisiteten Saima-saken fikk, ville avgjørelsen derfor skape presedens. Jahangir fortalte at religiøse grupper i Pakistan har ulike tolkninger av islam, men at landets høyesterett aldri har nektet kvinner retten til fritt valg av ektemenn. Selv om Saima skulle vinne rettssaken, så vil den viktigste kampen for pakistanske kvinner fremdeles være å bekjempe undertrykkende *tradisjoner* og menns *negative holdninger* til kvinner, mente Jahangir. Et tap for Saima ville innebære en seier for religiøse ekstremister som ikke ønsker at kvinner skal behandles med samme verdighet som menn.

_Saima-saken viser dessuten med all tydelighet at det som presenteres som kamp for det religiøst korrekte, ofte bunner i helt andre motiver og bryter sterkt med grunnleggende islamske prinsipper. Motivene i familie- og ekteskapstvister handler svært ofte om å opprettholde makt over kvinner og frata dem rettigheter som islam faktisk gir kvinner. I Koranen er det klart uttrykt at et ekteskap bare er gyldig når begge parter gir sin aksept. Dersom Saima ikke hadde fått giftet seg med Arshad, som var hennes høyeste ønske, ville ethvert annet ekteskap arrangert av hennes familie blitt inngått mot Saimas vilje. Tvangsekteskap er ikke bare forbudt ifølge alle fire skoleretninger innen islam (hanafi, maliki, hanbali og shafi), men forbud er også nedfelt i de fleste muslimske lands lovverk. Koranen har heller ingen påbud om at ekteskap skal arrangeres av familien, forklarte Asma Jahangir.

Dommen i Saima-saken falt i mars, 1997. Saima vant. Retten avviste enhver fortolkning av islam i retning av at en muslimsk kvinne trenger verge for å inngå ekteskap. Men i domspremissene advares det samtidig sterkt mot en utvikling der pakistanske kvinner opptrer selvstendig og beveger seg fritt utenfor hjemmet. Pakistanske mennekserettighetsforkjempere og feminister opplevde derfor domsavsigelsen som en personlig seier for Saima, men som et nederlag for muslimske pakistanske kvinner generelt. Og Saimas far anket avgjørelsen til landets høyesterett.

I oktober samme år mottar jeg et brev fra Saima. Hun skriver blant annet: "Selv om vi vant rettssaken, så kan vi ikke leve fritt sammen. Vi har blitt tvunget til å gå under jorden for å redde våre liv. I mellomtiden har en annen fullstendig falsk sak blitt reist mot meg. Denne gangen er anklagen zina (hor) med min ektemanns advokat... Vi lever et svært hardt liv. Min ektemann mistet jobben sin da han ble fengslet. I tillegg har familien min også fremsatt falske anklager mot ektemannen min... Våre liv er i stor fare, og vi trenger hjelp til å bli reddet ut av grepet til disse religiøse fanatikerne."

Gjennom telefax, telefon og brev forteller ekteparet at Arshad har fire anklager på nakken. De to alvorligste er blasfemi og hor. Saimas bror står bak horanklagen, og den personen som Arshad skal ha hatt utenomekteskapelig sex med, er Saima. Brorens begrunnelse er at ekteskapet deres er ugyldig; de er ikke gift.

_Min familie prøver å utmatte oss fysisk og økonomisk ved å produsere den ene rettssaken etter den andre mot oss. På toppen av det hele er jeg gravid og har svangerskapsproblemer. En gynekolog avviste å behandle meg fordi hun fryktet at min familie ville skade henne. Å føde mitt barn i dette landet vil nesten være umulig. I det øyeblikk legen eller sykehusets administrasjon forstår hvem jeg er, vil de nøle med å hjelpe meg i frykt for mullaher. Det er ikke mulig for oss å leve lenger i dette landet, fortalte Saima.

I november og desember skal retten behandle straffesakene som er reist mot ekteparet. De frykter begge at de kan bli fengslet på stedet og flykter til Islamabad. De vil ut av landet for enhver pris, men de har verken penger eller pass. 8. desember, samme dag som Saima skulle møtt i retten i Lahore flykter ekteparet fra Pakistan og ankommer Norge, etter all sannsynlighet med hjelp fra norske

myndigheter. Jeg treffer to overlykkelige og takknemlige mennesker på Tanum asylmottak noen dager senere.

_Vi er så lykkelige over å kunne puste, over å være frie! Men vi frykter at min familie vil fortsette forfølgelsen ved å terrorisere Arshads foreldre og søsken, sa Saima.

_De skulle ha mitt ja til ekteskapet, slik islam krever. Derfor banket de meg opp i time etter time til jeg ga mitt samtykke.

Ordene tilhører Sima, den første jenta i Norge som fortalte om hvordan hun ble tvunget til å gifte seg. Hennes historie, fortalt i Dagbladet 8.november, 1992, førte til at vi fikk en lovparagraf mot tvangsekteskap.

Sima er født i Norge og har bodd her hele sitt liv. Hennes foreldre er lite utdannet og kommer fra den pakistanske landsbygda. I 1991 bel Sima med faren og broren på ferie til Pakistan. Tanken bak reisen var forsoning. Sima hadde blitt grovt mishandlet hjemme ettersom foreldrene mente jenta var blitt "for norsk" i oppførsel og holdninger: "... klærne mine, sminken min, språket mitt, alt var for dem tegn på at jeg var på vei til å bli en moralsk forkastelig og vestlig kvinne." På grunn av tydelige tegn på mishandling, alarmerte skolen Barnevernet som tok over omsorgen for jenta. Hun bodde på ungdomshjem i vel ett år. Foreldrene klarte til slutt å overtale Barnevernet til å gi dem omsorgen tilbake. De lovet at mishandlingen skulle opphøre. Sima ble sendt hjem igjen. Ikke mange dagene etterpå satt hun på fly til Pakistan.

I hovedstaden Islamabad låste de Sima inne i en leilighet som tilhører familien. Der ble hun kontinuerlig overvåket av mannlige familiemedlemmer. Hensikten var å "gjøre henne pakistansk": "... de klarte å forandre meg, det ytre - klær og hårstil - men tankene og følelsene mine kunne de ikke forandre."

Sima ble fratatt pass og penger. Det pakistanske samfunnet var ukjent for henne. Fortvilet og desperat begikk hun selvmordsforsøk tre ganger: "Jeg holdt ikke ut fornedrelsen; å bli slått av broren min fordi jeg nektet å gifte meg med mannen de hadde funnet til meg, en tremenning jeg knapt hadde sett før i livet mitt, en fattig analfabet som familien ville hjelpe til Norge. Broren min slo meg foran familien og andre uten at noen protesterte. Som mann og bror hadde han all rett til å slå meg. Jeg var jo ulydig."

Etter et lengre opphold i Islamabad gikk ferden til farens landsby. Dramaet toppet seg da hele syv mannlige familiemedlemmer dro Sima inn i en jordhytte, blant dem hennes bestefar, onkler, faren og broren: "De slo meg med køller, belter, sko og knyttnever. De holdt på i flere timer for å få mitt ja til å gifte meg med tremenningen min. Onkelen min dro opp en pistol, og skrek at hvis jeg ikke tryglet om å

få leve, ville han skyte meg. Jeg lå på knærne og holdt gråtende rundt beina hans, mens jeg ba om å bli spart. En annen onkel ropte: 'Skyt henne,' mens far gråt og tryglet for livet mitt. Jeg forstod at min siste time var kommet og presset fram et ja til å gifte meg. Jeg var totalt utmattet, hadde ingen motstand igjen."

Ti dager senere, 20. mai 1992, stod bryllupet. Sima trengte de ti dagene for at de mest synlige arrene i ansiktet skulle heles, og for at den forslåtte kroppen skulle klare å stå oppreist. Men hun klarte ikke å gjennomføre vielsesritualene. Et profesjonelt video-opptak, tatt for å vise moren som var i Norge, avslører en ung kvinne som veksler mellom gråt og apati, og en far som fortvilet prøver å oppmuntre henne.

Som ved et Guds under klarte Sima å flykte. Noen dager etter bryllupet overtalte hun ektemannen til å ta henne med til nærmest storby for å handle. I et prøverom i en klesforretning ledet en dør ut mot bakgården. Sima stakk og hev seg på en buss til Islamabad. Familien, politi og øverste politiske myndigheter i provinsen lå på hjul etter henne. Sima vant kappløpet og nådde den norske ambassaden. Norsk politi stasjonert i Islamabad eskorterte henne inn på fly til Norge, og politi tok henne imot på Fornebu. Hun ble kjørt direkte til krisesenter i Oslo.

I desember samme år vant Sima den første rettssaken i norsk historie om omstøtelse av ekteskap på grunn av tvang. En omstøtelse innebærer at ekteskapet erklæres for ugyldig - det annulleres. Skilsmisse er derfor ikke nødvendig. Rettssaken kunne blitt den siste av sitt slag ettersom Stortinget på forsommeren vedtok å fjerne paragrafen om tvang i ekteskapslovverket. Politikerne og myndighetene trodde at arrangert ekteskap og tvangsekteskap tilhørte fortidens Norge, og glemte det brede etniske mangfoldet i dagens befolkning. Daværende statsråd i Barne- og familiedepartementet, Anne Kari Lande Hasle, innrømmet i Dagbladet 9. november 1992, at problemet med tvangsekteskap var ukjent for myndighetene. Historien til Sima ga gjenklang inn i Stortingssalen, og i 1994 vedtok et enstemmig Storting å gjeninnføre et lovforbud mot tvangsekteskap. Begrunnelsen var først og fremst behovet for å markere tydelig overfor innvandrer miljø at tvangsekteskap ikke aksepteres i Norge.

KAPITTEL 9B: DEN HELLIGE MUSLIMSKE FAMILIE

Hvorfor våger ikke Muntaha å nekte foreldrene sine å gifte henne bort? Hva mener Aisha når hun sier at det ikke finnes kjærlighet i arrangerte muslimske ekteskap? Hvorfor ble Hafsa nektet samvær med norsk ungdom da hun nådde puberteten? Og ungdommens foreldre - hvorfor tviholder de hardnakket på tradisjonen med arrangert ekteskap? Hva ligger til grunn for at muslimske foreldre frykter så sterkt at deres barn skal forelske seg og gifte seg av kjærlighet, en frykt som kan få dem til å kidnappe sine egne barn og tvinge dem inn i ekteskap foreldrene etter all sannsynlighet vet at sine barn vil leve ulykkelig i? Og hva med Zainab, den unge kvinnen som i alle sine år i Norge åpenbart har levd på utsiden av norsk hverdagsliv, frarøvet muligheten til å lære landet sitt å kjenne? Hvorfor har aldri Zainab vært på kino, dratt på turer med venner og lignende, men nærmest levd i isolasjon etter skoletid? Hvorfor har hun uten et knyst underordnet seg familiens vilje og nærmest visket bort egen personlighet?

Hva handler dette egentlig om? Og er dette korrekt religiøs praksis, eller fins det en annen islam, en islam som tilpasser seg utviklingen i samfunnet?

Samtlige norske ungdommer som har fortalt fra sine liv, tilhører tradisjonsbundne muslimske familier i Norge. Deres foreldre har gitt de unge en oppdragelse nærmest identisk med oppdragelsen jenter og gutter får i tradisjonelle familier i muslimske land. Holdninger, tradisjoner og religiøs fortolkning i forhold til kjønn og ekteskap har svært mye til felles i land som Tyrkia, Pakistan og eksempelvis Marokko. Likhetene mellom landenes tradisjoner og tolkning av islam er større enn forskjellene.

Langt de fleste muslimske innvandrere i Norge kommer fra tradisjonelle landsbymiljø, og de fleste forholder seg til umodernisert islam. Familien oppfattes som en egen religiøs institusjon i samfunnet, og kjønnsrollene er klart definerte. Kunnskap om umodernisert islam og islams historiske bakgrunn, kan gi noen svar på hvorfor Zainab og hennes likesinnede blant annet har så sterkt begrenset individuell frihet, og i enkelte tilfeller totalt mangler råderett over eget liv.

Marokkanske Fatima Mernissi er professor i sosiologi. Hun er den mest anerkjente kvinnelige islamteoretikeren i både muslimske og vestlige land. Et av hennes mest kjente verker, boken "Bak sløret - dynamikker mellom menn og kvinner i muslimsk samfunn" (min oversettelse av "Beyond the Veil - Male-Female Dynamics in Muslim Society"), forklarer kjønnsroller i tradisjonell islam og muslimske samfunn i dag. Her kan vi finne noen svar på ungdommens erfaringer.

Mernissi hevder at likestilling bryter med grunnleggende prinsipper i islam og at kjærlighet mellom mann og kvinne truer Guds befaling. Kvinnen er underlagt mannens autoritet. Som jente er hun underlagt sin far og sine brødre, i ekteskapet er hun underlagt ektemannen.

Ettersom Gud betrakter kvinnen som et destruktivt element i den sosiale orden, skal hun adskilles fra menn og stenges ute fra aktiviteter på utsiden av hjemmet. Men dette synet innebærer ikke at kvinnen i seg selv anses som underlegen mannen, tvert om. Kvinnen antas å være sterke og derfor farlige. Hennes makt må derfor begrenses gjennom sosiale system som eksempelvis adskillelse. Slik minsker faren for at hun kan forstyrre menn i deres viktigste oppgave; hengivelse til Gud. "Hele den muslimske sosiale strukturen kan ses som et angrep på, og et forsvar mot, den nedbrytende kraften til kvinnelig seksualitet."

Islams opprinnelse

Dette synet på kvinnen og mannen som islam framfører, oppstod på den arabiske halvøy for over 1400 år siden. Muslimenes tidsregning starter i år 622 med Profeten Muhammeds flukt fra Mekka til Medina. I Medina opprettet Muhammed det første muslimske *samfunnet*, på arabisk kalt *umma* (*troendes fellesskap*). Tidsepoken før det første etablerte *umma* i verdenshistorien, definerer muslimene som *jahiliya*. *Jahiliya* forstås som tiden hvor hedenskap og barbarisme rådet.

Før Muhammeds tid var monoteismen (troen på den ene sanne Gud) skjøvet i bakgrunnen, avgudsdyrkelse rådet på den arabiske halvøyen. Muhammed formante folk til å vende folk tilbake til den ene sanne Gud. *Islam* betyr på arabisk *hengivelse*, og *muslim* betyr direkte oversatt *den som hengir seg* (til den ene Gud). Muhammed understreket således at han ikke brakte en ny religion eller en ny Gud til menneskeheten.

Den arabiske halvøy var preget av betydelige sosiale og økonomisk endringer. Usikkerhet og misnøye spredte seg i takt med den blomstrende handelen. Handelsvirksomheten pulveriserte det tradisjonelle stammefellesskapet. Stammeledernes personlige jag etter økonomisk fremgang tok overhånd. Gamle normer, som for eksempel stammeledernes ansvar for å administrere og fordele stammens ervervede goder til fellesskapet, samt beskytte de svakeste medlemmene i stammen, ble forsømt. Spesielt folk i byene, og i særlig grad i handelssenteret Mekka, led under den nye tidens endrede normer og verdier. Oppløsningen av de tradisjonelle nettverkene rammet kvinnene og barna hardest. Kvinner og barn hadde ikke hadde tilgang til eiendom og verdier gjennom arv. Kvinner fikk likevel sin del av goder og verdier, men deres økonomiske velstand og deres grad av beskyttelse var knyttet til stammens prestisje og utøvelse av ære.

Kvinnene var svært sårbare uten den tradisjonelle beskyttelsen fra stammen, og Muhammed var særlig opptatt av faren for at enker, skilte kvinner og unge ugifte og foreldreløse jenter, ville søke mer eller mindre tilfeldig beskyttelse hos menn, noe som kunne medføre brudd på islams strenge forbud mot sex utenfor ekteskapet.

Det tok ikke Muhammed mer enn rundt 20 år å islamisere store deler av den arabiske halvøy. Hvordan kunne islam ha slik suksess? Forklaringen kan være at islam maktet å tilfredsstille mange av de behov

som vokste frem under nedbrytningen av det gamle stammefellesskapet. Muhammed erstattet stammen med familien. I familien fikk kvinnen den beskyttelsen hun trengte, ikke av løst tilknyttede slektninger i stammen, men av ektemannen. Samtidig fikk mennene gjennom familien realisert ønsket om personlig økonomisk suksess. *Umma* erstattet mennenes stammefellesskap. Stammen hadde utgjort en gruppe med tilhørighet gjennom slektskap. Den nye institusjonen *umma* bestod av individer knyttet til hverandre gjennom religiøs tro og kamp for å ekspandere (hellig krig).

Familien var en ny og ukjent ide for araberne. Muhammed ga derfor detaljerte regler for familielivet. I de første årene vektla han å regulere og kontrollere seksualitet. I *jahiliya* hadde kvinner hatt en viss grad av råderett over egen kropp og seksualitet. Barna tilhørte som regel kvinnen og hennes stamme, og i de fleste ekteskapelige relasjoner var det uvesentlig å fastslå barns biologiske far. Hvorvidt en kvinne var ærbar i form av kyskhets, hadde ingen sosial betydning. Hun kunne ha flere menn, hun kunne skille seg, og hun kunne i noen tilfeller selv bestemme hvem av sine mannlige partnere hun ønsket skulle være far til sitt barn. Muslimske historikere mener at kvinners seksuelle rettigheter i det pre-islamske samfunnet, skyldes at hun i stor grad var uavhengig av ektemannen. Det var stammen hun forholdt seg til. En eventuell far kom og gikk med sin nomadiske stamme eller handelskaravane. Hovedkjernen var mor og barn omgitt av slektninger.

Med den økonomisk fremgangen og innføringen av den muslimske familien, snudde dette bildet seg fullstendig. En manns formue var nå hans private eiendom, ikke stammens. Naturlig nok ble således kontroll av farskap viktig for ektemannen. Han ville forvise seg om at arven etter ham tilkom til sitt kjødelige opphav. Islam innførte to lover for å kontrollere farskap: *zina*, som forbyr seksualitet utenfor ekteskap, og *idda*, den perioden en kvinne må avstå fra seksualitet (det vil si ekteskap), etter skilsmisse eller ved bortfall av ektemann. *Idda* varer i fire måneder og ti dager. Etter denne perioden vil det være klart om kvinnen er gravid eller ikke med forrige ektemann, det vil si at eventuelt farskap avklares før hun trer inn i et nytt ekteskap. Med den nye familien og lovfestet kontroll av seksualitet, mistet kvinnene den grad av selvbestemmelse som de hadde hatt i forhold til seksuelle partnere.

Den seksuelt aktive kvinnen

I kristendommen har vi motpoler mellom godt og ondt, kropp og ånd, og mellom instinkt og fornuft. Å forfølge sine rå instinkter kan være motstridende til fornuften, og derfor advarer kristendommen mot å stole på egne instinkter. I islam er det derimot en annen fortolkning av instinkt. Instinkt er ren energi, energi som i seg selv verken er god eller ond. Det er hvordan energien brukes som avgjør om den er destruktiv eller livsfremmende.

Islam foreskriver en rekke detaljerte lover som rettleder mennesket i dets bruk av instinkter. Disse lovene bestemmer hva som er godt og hva som er ondt. Kontrollen gjennom de religiøse reglene skal styre mennesket til å bruke sine instinkter til å fremme sosial orden. Å regulere det seksuelle instinktet, anså Muhammed som nøkkelen til å bryte med den hedenske og promiskuøse arabiske kulturen.

Vestlig kulturs oppfatning av mannen som seksuelt aktiv og kvinnen som seksuelt passiv, står i sterk motsetning til islams syn. Sigmund Freud beskrev kvinnen som passiv og masokistisk, tilbøyelig til å være frigid. Kvinnens passive seksualitet definerte Freud som destruktiv. Den samme oppfatningen av kvinnen som et seksuelt destruktivt vesen, målbar Muhammed og tidlige muslimske teoretikere. Men ikke fordi kvinnen er passiv, nei, tvert om fordi hennes seksualitet er aktiv.

Imam Ghazali (1050-1111), anses som den største og mest innflytelsesrike islamske teoretikeren. Kvinnens seksuelle kraft er den største trusselen for den muslimske sosiale ordenen, hevdet Ghazali. Kvinnen er synonym med det sataniske. Hun er jegeren og mannen er det passive offeret. Ved å kontrollere kvinnens seksualitet og begrense den til ekteskapet, blir ikke utenforstående menn forledet til illegal seksuell aktivitet.

For å forsikre at kvinnen ikke distraherer mannen i hans viktigste oppgaver, det vil si hans religiøse og sosiale plikter, er det ektemannens plikt å tilfredsstille henne seksuelt. Plikten er religiøs. Ghazali gir mannen utførlige seksuelle retningslinjer, som at han må ha sex med hustruen minst hver fjerde natt (hver fjerde natt fordi mannen kan, ifølge Ghazali, ha fire koner), og han må sørge for å gi henne den tid hun trenger for å oppnå orgasme. Kvinnens seksuelle behov har forrang for mannens. Også Muhammed har uttalt seg om kvinnens behov for forspill. Hans budskap til datidens menn er nedtegnet. Profeten sa: "Ingen av dere må kaste dere over deres kvinner slik dyr gjør. Det burde være, før samleiet, en budsender mellom deg og henne." Folk spurte ham: "Hva slags budsender?" Profeten svarte: "Kyss og søte ord."

Islam angriper altså ikke seksualitet i seg selv, men kvinnens potensial til total makt over menn. Seksualitet har tre positive sider: Den seksuelle drivkraften sikrer forplantning, den gir intellektuell kraft, en kraft muslimene anser som en av Guds vakreste gaver til menneskeheten, og seksualitet gir mannen en forsmak på hva som er forespeilet ham i paradiset; den evige orgasme.

Mannen har et absolutt krav på å få mettet sine seksuelle behov. Hvis ikke behovene tilfredsstilles, er han mer tilbøyelig til å begå hor. Dermed forstyrres den muslimske sosiale strukturen. En hustru kan således ikke nekte samleie med ektemannen. Dersom hun nekter, blir hun straffet i det jordiske livet, ved at mannen kan nekte å forsørge henne, og kvinnen foreskrives straff etter døden. Mannens krav om tilfredsstillelse, trekker Ghazali så langt som til å foreslå at mannen kan ha sex med hustruen selv om hun har menstruasjon. Samleie med en menstruerende kvinne anses som urent og forbudt i islam, men Ghazali mente at hustruen kunne dekke seg mellom navlen og knærne og masturbere ektemannen.

Mannens evne til å tilegne seg kunnskap og hengi seg fullt og helt til Gud, svekkes uten seksuell tilfredsstillelse. Både polygami og mannens ensidige rett til skilsmisse uten å måtte begrunne hvorfor han vil skille seg, ble innført for å gi mannen optimale forhold til å utfolde sine seksuelle behov. Hans

mentale energi når full kapasitet når seksuelle behov er tilfredsstilt fullt ut. Ved at kvinner utstenges fra det offentlige rom, hindres mannen i å la seg friste til utroskap. Kvinner skal bare omgås mannlige familiemedlemmer.

Koranen rettferdiggjør ikke polygami. Koranen sier at en mann kan ekte inntil fire kvinner, vel og merke dersom han klarer å behandle dem likt. I noen vers videre er det skrevet: "Dere vil ikke være i stand til å behandle deres hustruer likt, hvor meget dere enn forsøker å holde på det." (4:128). Men Ghazali anser polygami som en viktig garanti for at mannen tilfredsstilles seksuelt. Også mannens eksklusive rett til å skille seg uten begrunnelse, legitimeres med behov for seksuell tilfredsstillelse. Dersom ektemannen går lei av sin hustru, skal det være lett å skifte henne ut. Enkel utskiftning mener Ghazali forebygger utroskap.

Ektemann og hustru

Forholdet mellom ektemann og hustru beskriver både Mernissi og Ghazali som et herre-slave-forhold. En hustru har ikke juridisk rett til å kreve respekt og kjærlighet. Ektemannen har *ingen moralske forpliktelser* overfor hustruen. Hun kan ikke forvente trofasthet. Det hun derimot kan forvente seg er ordre, og hun skal svare med lydighet. Lydighetsplikten er et religiøst påbud. For mannen er det likeledes en religiøs plikt å gi ordre.

I et hadith heter det: "... kvinner bærer frem sine barn, er mødre for dem, og gir dem lidenskapelig omsorg, og de som ber vil komme til Paradis, forutsatt at de ikke har begått noe galt overfor ektemannen."

Kjærlighet mellom mann og kvinne generelt, og ektemann og hustru spesielt, oppfattes som en dødbringende fiende av det muslimske samfunnet. Dersom ektemannen utvikler hengivelse og kjærlighet til sin hustru, svekkes hans hengivelse til Gud. Gud krever total kjærlighet og oppmerksomhet fra den troende. Islams sterke fokus på total hengivelse til Gud, kan forklares med den utbredte avgudsdyrkelsen på Muhammeds tid. Alt som kunne forstyrre Guds monopol på den troendes kjærlighet, måtte renses bort. Respekt og rettferdighet er således en mer korrekt beskrivelse av hvordan en mann skal behandle sin hustru.

For å motvirke intimitet og kjærlighet mellom ektemann og hustru, er det foreskrevet en rekke religiøse formularer som mannen skal uttrykke under selve samleiet og når han oppnår orgasme. Både ritualer og formularer er til for å redusere seksualakten til det mest elementære, det vil si reproduksjon. For å unngå en fullstendig sammensmelting, er mannen pålagt å minnes Gud under akten og paret må snu sine hoder bort fra Mekka.

Men det er én jordisk person muslimske menn oppfordres til å elske; sin mor. En sønns kjærlighet til moren, beskriver Mernissi som et krav om livslang takknemlighet. Ifølge Mernissi, kommer mannen

således i en absurd og umenneskelig posisjon: Han oppmuntres til å elske kvinnen han ikke har sex med, og han oppmuntres til avstand til kvinnen han har sex med.

I samfunn med fiendtlige holdninger til seksualitet og hvor kvinnens status er lav, vil kvinnen først og fremst søke emosjonell tilfredstillelse gjennom forholdet til sønnen. Dermed oppstår det konkurranse mellom den eldende kvinnen og svigerdatteren om sønnens oppmerksomhet. Eksempelvis forplikter ektemannen og gi tilsvarende gave til sin mor som han gir sin hustru.

Dersom ekteparet trekker seg tilbake fra den familiære settingen, oppfattes dette som antisosialt og mistenksomt. Privatliv frarådes på det sterkeste. En akseptert måte å vise misnøye på, er således å trekke seg tilbake fra fellesskapet og låse seg inne på et annet rom.

Hvilke konsekvenser medfører den antiprivat familiestrukturen for unge par som ønsker kjærlighetsekteskap? Mernissi forklarer at den antiprivat strukturen nærmest krever at svigermoren blander seg inn i forholdet mellom sønnen og hans kone. Trianglet med mor, sønn og svigerdatter er trumfkortet i det muslimske familiesystemet som legaliserer svigerdatterens underlegne posisjon, samtidig som det negative synet på kjærlighet mellom mann og kvinne opprettholdes. "Unge mennesker som ønsker kjærlighetsekteskap, skaper ikke bare voldsomme konflikter med foreldrene, men vil nesten alltid også skape konflikter i deres eget ekteskap."

Mernissi hevder videre at på tross av økonomisk og materiell fremgang i muslimske samfunn, har lite endret seg kulturelt sett. Menn vokser opp i et samfunn hvor han oppdras til å frykte kvinner. Alle forsøk på å bryte med den tradisjonelle ideologien, avvises som ateistisk avvik.

Mernissi skriver at vi ikke kan forvente oss annet en nevrotiske forsøk på å fastholde tradisjonelle strukturer. Resultatet er konflikt og spenning. Unge par vil føle seg presset til å bryte ut av familien når de ønsker å bygge sitt forhold på en annen ideologi enn den som tradisjonen idealiserer.

Nytolkning av islam

Til tross for at tradisjoner lever i beste velgående, har islam siden opprinnelsen vist ulike ansikt. Det finnes ikke én fortolkning av islam like lite som det finnes én måte å fortolke kristendommen på. Nytolkning kjennetegner begge verdensreligionene.

Den muslimske verden opplevde en bølge av fornyere i det attende og nittende århundre. Felles for dem var deres fordømmelse av de religiøse ledernes hang til bokstavtro tolkning av islam (John I. Esposito). De fryktet at ukritisk aksept av tradisjoner ville bryte ned muslimske samfunn. Muslimske samfunn var på denne tiden truet av kolonimaktens fremmarsj. Bare ved nytolkning av islam, indre selvkritikk og tilpasning til de endrede forholdene, kunne de muslimske samfunnene vokse seg sterkere igjen. Modernistene understreket at islam er dynamisk og fornuftens religion.

Langt de fleste reformistene på det attende- og nittende århundret var også svært kritiske til religiøse ledere (*ulama*), som de beskrev som bakstreverske og en trussel mot islam og utvikling av levedyktige muslimske samfunn. Poeten, filosofen og politikeren Muhammad Iqbal (1875 - 1938), kalles det tyvende århundrets reformist. Også den muslimske inderen Iqbal kritiserte *ulama* for å formidle en islam som ikke samsvarte med den moderne virkeligheten. *Ulama* hadde ikke evnet å følge med i den moderne tids nye tanker. Derfor var ulama lite egnet til å løse nye, moderne tema, hevdet Iqbal.

De islamske modernistene var i mindretall i muslimske samfunn. Men modernistenes tanker nådde ut til mange, og lever den dag i dag. Kanskje den viktigste årsaken til modernistenes begrensede innflytelse, var manglende evne til å organisere seg i slagkraftige og levedyktige organisasjoner.

Det tyvende århundret brakte moderne lovreformer i de fleste muslimske land, særlig relatert til familielovverk (ekteskap, skilsmisse og arverett). Kritikkk ble reist mot manglende utdanning for jenter og kvinner, barne-ekteskap, arrangert ekteskap, polygami og menns ensidige rett til skilsmisse. Kvinnebevegelser så dagens lys på 1920-tallet, og ulike lands regjeringer brukte modernistenes tanker til lovendringer. Minimumsalder for å inngå ekteskap ble hevet i de fleste muslimske land. Restriksjoner begrenset polygami. Menns uhemmede rett til skilsmisse ble også innsnevret. Samtidig fikk kvinner rett til skilsmisse under visse vilkår. Reformene muslimske land gjennomgikk skjedde med sterk motstand fra *ulama*. De hevdet at reformistene gikk vestens ærend, og de anklaget kvinnebevegelsene for å bestå av overklassekvinner som ønsket vestlig levestil.

Spørsmålet som diskuteres over hele den muslimske verden i dag er hvor mye man legitimt kan endre islamsk tradisjon. De konservative, som er i flertall, ser få behov for endringer. Særlig temaet kvinners status og rettigheter avslører denne holdningen.

Kvinnens rettigheter

Gjennom innflytelse fra vesten samt modernisering av islam, rettslige reformer, stemmerett, utdanning- og jobbmuligheter, har kvinners rolle blitt styrket og utvidet. Riktignok har disse endringene bare gavnet en liten del av kvinnebefolkningen - de økonomiske og sosiale forskjellene mellom byene og landsbygdene er svært store. Likeså er en muslimsk kvinnes liv i Iran eller i Saudi-Arabia av en ganske annen karakter enn en kvinnes liv i Malaysia.

Kvinnens fremmarsj provoserer etablissementet. Selv om eksempelvis sløret og atskillelse av kjønnene ikke er et krav nedtegnet i Koranen, tolkes vers i Koranen for å rettferdiggjøre denne praksisen. Muslimer som fordømmer disse guddommeliggjorte tradisjonene, blir oftest oppfattet som lakeier for vesten og fordømt for angrep på det "islamske idealet".

Islamsk vekkelse i vår tid vil alltid innebære søkelys på familien, og dermed kvinnens rolle (jmfør kristen vekkelse i det moderne vesten, min merknad). Kvinnen og familien har tradisjonelt vært ansett

som samfunnets kjerne. De er mødre og hustruer, kulturbærere og ansvarlige for at familieverdier bringes videre til neste generasjon

Debatten om islamsk identitet og kvinners rolle og status har først og fremst dreid seg om klesdrakt og personlig fremtreden/oppførsel. Yrkeskvinner og kvinnelige studenter har søkt en balanse mellom det utradisjonell og moderat islamsk klesdrakt. Mange kvinner opplever at islamsk klesdrakt gir dem beskyttelse i det offentlige rommet. De behandles med høyere respekt og trakasseres mindre. Selv om utdanning og sosialt ansvar mellom begge kjønn anerkjennes av stadig flere, høyner motstanderne sine røster. De understreker at kvinnens hovedroller er hennes oppgaver som hustru og mor. De mest ekstreme motstanderne av kvinners marsj ut i det offentlige livet, krever full atskillelse mellom kjønnene og full tildekning av kvinnene, inkludert ansikt og hender.

Kampen står mellom fornyelse og det opprinnelige. Konservativt kvinnegrupperinger kjemper for streng tradisjonell tildekning. Og det er konservatisme og tradisjon som er normen blant vanlige folk, først og fremst på grunn av lav velstand, lite utbygget sosiale støtteordninger og dermed stor grad av avhengighet til storfamilien, og en høy analfabetisme. Selv politiske og religiøse ledere i den muslimske verden og i muslimske innvandrer miljøer i vesten som ønsker modernisering og en dynamisk islam, må ta hensyn til de tradisjonsbundne og konservative kreftene.

Islam som brekkjern mot urett

Ferida Shaheed, rettssosiolog fra Pakistan, fortalte følgende historie under et foredrag på Institutt for offentlig rett i Oslo 27. januar, 1997:

En hustru i det svært tradisjonelle stammeområdet (Tribal Area) i Pakistan, opplevde at hennes ektemann giftet seg med kone nummer to. Ifølge pakistansk lov plikter en ektemann å innhente aksept hos sin første hustru for å kunne leve polygam. Hans første hustru var imot det nye ekteskapet, og søkte råd hos sin eldre søster: Hvordan bli kvitt den nye hustruen?

Da mannen brakte sin nye hustru hjem, serverte hans første hustru dem te. Hun var ammende og blandet sin brystmelk i teen. Da de nygifte hadde tømt tekoppene, fortalte hun dem at teen inneholdt brystmelk: Dere har drukket melk fra det samme brystet. Ifølge islam betyr dette at dere er å betrakte som bror og søster. Dere har derfor ikke lov til å gifte dere. Og du, fortsatte hun til sin ektemann, du har drukket min brystmelk og er derfor å betrakte for min sønn. Islam forbyr ekteskap mellom mor og sønn. - Ektemannen ble rasende og nektet å anerkjenne hennes argumentasjon. Kvinnen gikk da til stammerådet. Rådet består av eldre menn som skal kjenne islam. Deres oppgave er å løse tvister av ymse slag. Hun fremførte de religiøse argumentene for dem, og de medga at hun hadde rett. Ektemannen måtte skille seg fra begge sine hustruer.

Denne kvinnens argumentasjon og fortolkning av islam må kunne beskrives som både morsom,

original og uortodoks. Tradisjoner og skikker i et land som Pakistan vil ofte ære svært forskjellige fra eksempelvis et land som Marokko. Det som presenteres som islam, viser seg ofte å være tradisjoner og holdninger i patriarkalsk forkledning, uten at folk nødvendigvis er seg bevisst denne forkledningen. Bevisstheten vil gjerne samsvare med grad av tilgang til informasjon og utdanning. Det vil si at jo fattigere et land er, dess flere mennesker kan ikke lese eller skrive. Mangel på kunnskap gjør det enklere for ledere å feilinformere og misbruke både religion og tradisjon, enten vi snakker om maktutøvelse i den offentlige eller private sfæren. I store deler av den muslimske verden er analfabetismen høy, særlig blant kvinner.

I desember 1994, møttes over 100 feminister fra den muslimske verden for å forberede seg til kvinnekongressen i Beijing. Det NORAD-støttede møtet fant sted i Lahore i Pakistan. Kvinnene representerte et omfattende internasjonalt nettverk som heter "Women living under muslim law", forkortet til WLUML ("Kvinner som lever under muslimsk lovverk", min oversettelse). Den fire dager lange diskusjonen er sammenfattet i et 48 siders hefte, hvor det blant annet fastslås at i store deler av den muslimske verden overskygger patriarkalske tradisjoner de enkelte lands lovverk: "...patriarkalske skikker - heller enn statlige lover - begrenser kvinners bevegelse, begrenser sterkt deres tilgang til offentlige områder, til ulike yrker og informasjon, og nekter kvinner likeverdig tilgang til økonomisk ressurser, helsetilbud, juridisk hjelp og til utdanning og jobbmuligheter."

Ifølge WLUML, råder også patriarkalske tradisjoner og skikker over islam. Svært ofte vil det som kalles "islamisering" av lovverket, vise seg å være nok et middel til å forsterke menns maktposisjon og legitimere politiske udemokratiske styresett, jamfør den ekstreme islamtolkningen i dagens Afghanistan. "Islamisering" av lovverket kan altså være i direkte strid med islam. De fleste muslimske stater som innfører religiøse lover, går først løs på familieleveret for å styrke mannens posisjon som leder av familien og verger til barna. Lovendringene vil gjerne åpne for at menn kan ha flere hustruer, skille seg fra hustruen ved å uttale skilsmissemuntlig, og frita mannen fra økonomiske bidrag etter skilsmissemuntlig.

Hvordan islam fortolkes ulikt, og hvordan islam (mis-)brukes eller tilsidesettes til fordel for patriarkalske tradisjoner og holdninger til kvinner, viser følgende eksempler:

* Kjønnslig lemlesting av kvinner er en preislamsk skikk som Profeten Muhammed var klar motstander av, og som ikke har belegg i Koranen. Selv om sudansk lovverk forbød denne voldelige skikken allerede i 1964, er den vel så utbredt i dagens muslimske Sudan. Folk tror at kjønnslig lemlesting er påbudt i islam. Dette til tross for at også kristne sudanske kvinner lemlestes i like stor grad som landets muslimske kvinner. I eksempelvis Pakistan og Afghanistan finner man ikke denne uislamske tradisjonen.

* Æresdrap av pakistanske kvinner som er mistenkt for sex utenfor ekteskap, er utbredt og i stor grad sosialt anerkjent. Det islamske lovverket forbyr denne type drap, og Koranen åpner heller ikke for at

mannlige familiemedlemmer kan ta livet av sine "løsaktige" kvinner. Kristne kvinner i Pakistan er vel så utsatt for denne type drap som muslimske pakistanske kvinner.

* Minimumsalder for å inngå ekteskap er 16 år for pakistanske jenter. I Iran er minimumsalderen 9 år. Det iranske presteskapet har satt alderen til 9 år ettersom Profeten Muhammed skal ha giftet seg med en av sine hustruer (Aisha) da hun var 9 år. Begrunnelsen er altså religiøst betinget.

* I Gambia har kvinner brukt hodetørkle som en tradisjon. I dag tolkes tildekkingen som en muslimsk plikt. I Pakistan bruker både muslimske og kristne kvinner "muslimsk" sjal over hodet. Hvorvidt tildekning er påkrevd i islam diskuteres. Moderne muslimer mener det bare gjaldt for Muhammeds hustruer.

* I den muslimske ekteskapskontrakten i Pakistan kan kvinner gis lovmessig rett til skilsmisse på linje med mannen. Få kvinner kjenner til denne retten, og praksis er at menn i familien fyller ut kontrakten for dem. Svært sjeldent får kvinner tildelt skilsmisserett, først og fremst på grunn av kulturell og religiøs motstand mot at kvinner selv tar initiativ til skilsmisse. Ifølge hadith, ga Muhammed kvinner rett til å skille seg dersom de ikke likte mannens utseende eller hans lukt.

Overgrepene mot både Saima og Sima ble blant annet begrunnet med "det religiøst korrekte". For begge familier handler de brutale reaksjonene mot døtrene først og fremst om fastlåste, guddommeligjorte og autoritære patriarkalske tradisjoner. Saimas seier bunner i hennes kunnskap om hva som er religion og hva som er tradisjon og maktovergrep, og, ikke minst, i hennes mot til å trosse århundrelange tradisjoner. Simas erfaring forteller også om en enorm styrke og vilje til å kjempe for rettferd og verdighet. Hun våget å flykte tilbake til landet hun er født i fordi hun forventet å bli møtt med forståelse og ytet nødvendig støtte. Hun kjente godt til andre verdier og normer enn de gjeldende i foreldres fødeland.

Fra Sima-saken i 1992 og frem til i dag, har media fra tid til annen rapportert liknende tilfeller, samt andre særegne konflikter som innvandrerdøms lever med. Kort fortalt handler konfliktene om overgrep i form av grov frihetsberøvelse, delvis eller helt utestenging fra deltakelse i norsk hverdagsliv, samt tvang om å inngå ekteskap. Den eneste konkrete politiske handlingen vi har opplevd, er tillegget om forbud mot tvangsgifte i ekteskapslovverket. Én jente med østafrikansk opprinnelse er så langt den eneste som har hatt gleden av denne lovendringen. Hun fikk omstøtt ekteskapet høsten 1997.